

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีความรู้ความสามารถมีทักษะในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้ เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้คนได้พัฒนาศักยภาพตนเองในด้านต่าง ๆ ตลอดช่วงชีวิต ตั้งแต่การวางรากฐานการพัฒนาชีวิตตั้งแต่แรกเกิด การพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถด้านต่าง ๆ ที่จะดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540, หน้า 1) ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับบุคคลทุกคน เป็นผลให้ในปัจจุบันบุคคลมีความต้องการการศึกษามากขึ้น การศึกษาจึงมิได้หยุดอยู่เพียงในระบบโรงเรียนเท่านั้น ความเปลี่ยนแปลงของสังคมตลอดจนความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและวิทยาการต่าง ๆ ทำให้บุคคลจำเป็นและต้องการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ตลอดเวลา เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นหน่วยงานทางการศึกษาจึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการดำเนินการทางการศึกษาทั้งระบบอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการและการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ด้วยหลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา เมื่อกล่าวถึงการจัดการศึกษาไม่ว่าจะเป็นระดับใดก็ตามจำเป็นจะต้องกล่าวถึงหลักสูตรควบคู่กันไปด้วยเสมอ การจัดการศึกษาจะสำเร็จลุล่วงไปไม่ได้ถ้าปราศจากหลักสูตร ซึ่งเปรียบเสมือนเครื่องชี้แนวทางว่า ควรจะดำเนินการจัดการศึกษาไปในแนวทางใด (ชมพันธ์ กุญชร ณ อยุธยา, 2525 อ้างใน บุญส่ง นิลแก้ว, 2530, หน้า 1) หลักสูตรที่สร้างขึ้นแล้วย่อมต้องมีการปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมที่เป็นอยู่และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสังคมในขณะนั้น (ธำรง บัวศรี, 2531, หน้า 45) ในการพัฒนาหลักสูตรนั้นประกอบด้วยขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญยิ่ง ได้แก่ การประเมินหลักสูตร การประเมินหลักสูตรทำให้ทราบถึงคุณค่าของหลักสูตรนั้น ๆ เพื่อจะได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร (สันต์ ธรรมบำรุง, 2525, หน้า 176) การประเมินหลักสูตรจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ประโยชน์ของขั้นตอนนี้คือ นำผลที่ได้จากการประเมินเป็นข้อมูลในการตัดสินใจแก้ไขและปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมต่อไป

หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ เป็นหลักสูตรหนึ่งของกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมการศึกษานอกโรงเรียนมีหน้าที่ในการจัดการศึกษา เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ให้ได้รับการศึกษาที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต มีพื้นฐานในการเรียนรู้ คิดเป็น เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ พัฒนาอาชีพ มีคุณธรรม จริยธรรม เลือกรับข่าวสารที่เป็นประโยชน์และทันต่อเหตุการณ์ รวมทั้งมีโอกาสพัฒนาทักษะชีวิตและวิชาชีพตาม

ความจำเป็นต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยเหตุนี้หลักการที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนถือเป็นหลักปฏิบัติในทุกกิจกรรมและทุกกลุ่มเป้าหมายที่รับผิดชอบคือ การมุ่งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนรู้จัก คิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยพยายามขยายโอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนให้มากขึ้น เพื่อเป็นการลดช่องว่างโอกาสทางการศึกษาของประชาชน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2535, หน้า 1)

ในการจัดการศึกษาตามหลักการและกลุ่มเป้าหมายของกรมการศึกษานอกโรงเรียนดังกล่าว มีหลายหลักสูตรด้วยกัน เช่น หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานในชุมชนเขตภูเขา การศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ หลักสูตรการศึกษาสายอาชีพ เป็นต้น โดยหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญได้รับความสนใจจากประชาชนมากที่สุด และเป็นหลักสูตรที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณมากที่สุด (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2535, หน้า 23) โดยมุ่งเน้นให้นักศึกษาเรียนรู้ด้วยตัวเองจากสื่อที่สามารถศึกษาได้เช่น ชุดการเรียน รายการโทรทัศน์ และสื่ออื่น ๆ โดยมีครูประจำกลุ่มเป็นผู้ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ ประสานงาน ให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเองให้มากที่สุด การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสามัญมี 3 วิธีเรียน คือ วิธีเรียนแบบชั้นเรียน วิธีเรียนแบบตนเอง และวิธีเรียนแบบทางไกล ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แต่ละวิธีเรียนมีความแตกต่างกันออกไป ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความเหมาะสมแก่สภาพของตนเอง ด้านเวลา สถานที่ และค่าใช้จ่าย

ในการจัดการศึกษาสายสามัญดังกล่าวได้มีการพัฒนาหลักสูตรและขยายโอกาสให้กับประชากรกลุ่มเป้าหมายเพิ่มขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมและสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2541-2544) ที่กำหนดให้การพัฒนาคนเป็นงานสำคัญคือ มุ่งพัฒนาคนให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเท่าเทียมกัน เร่งรัดการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งผู้ด้อยโอกาส ตั้งแต่ระดับปฐมวัยถึงระดับมัธยมศึกษา อย่างทั่วถึงเสมอภาค และเป็นธรรม (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2539, หน้า 41) ในแผนการดำเนินงานการศึกษา นอกโรงเรียนในช่วงปีพ.ศ. 2540 - 2544 กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดจุดเน้นในการกระจายโอกาสเพื่อบริการให้กับกลุ่มผู้นำท้องถิ่น ทหารกองประจำการ แรงงานภาคอุตสาหกรรม แรงงานคืนถิ่น อาสาสมัคร บุคลากรในหน่วยงานเครือข่าย เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักควรบริการอย่างทั่วถึง และได้กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ผู้ด้อยโอกาส เป็นกลุ่มเป้าหมายพิเศษ ได้แก่ กลุ่มเด็กด้อยโอกาส กลุ่มสตรีในธุรกิจบริการ พิเศษ กลุ่มคนพิการ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มคนยากจน กลุ่มผู้ต้องขัง และกลุ่มคนไทยต่างวัฒนธรรม โดยให้ทุกจังหวัดจัดบริการเป็นบางกลุ่ม หรือทุกกลุ่มตามศักยภาพและจำนวนของกลุ่มเป้าหมาย โดยให้ความสำคัญเป็นพิเศษในด้านจัดการศึกษาสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตลอดจนการศึกษา อาชีพที่ปฏิบัติได้จริง (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2540, หน้า, 43)

สำหรับจังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการจัดการศึกษาหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ สำหรับกลุ่มเป้าหมายพิเศษ 2 กลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มผู้ต้องขัง และกลุ่มเด็กด้อยโอกาสในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยมุ่งเน้นการจัดให้กับเด็กด้อยโอกาสในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่เป็นพิเศษ ถือว่าเป็นกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา เศรษฐกิจและสังคมมากกว่ากลุ่มเป้าหมายอื่น ในการดำเนินการจัดการศึกษา ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงใหม่ ได้ประสานความร่วมมือกับ กองสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก ศาลคดีเด็กและเยาวชน สำนักงานปลัดกระทรวง ยุติธรรมในการพัฒนานโยบาย การจัดสรรงบประมาณ การวางแผนการดำเนินงานและการจัดการดำเนินงานร่วมกัน ปัจจุบันมีนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 24 คน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 34 คน รวมทั้งหมด 59 คน มีครูประจำกลุ่มทั้งหมด 5 คน และมีผู้จบหลักสูตร จำนวน 2 รุ่น

จากการดำเนินการจัดการศึกษาหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญสำหรับเด็กด้อยโอกาสในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่เริ่มดำเนินการในแผนการดำเนินการปี 2540-2544 ยังไม่มีการศึกษาสภาพการนำหลักสูตรไปใช้ ยังไม่มีการประเมินว่าหลักสูตรประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเพื่อประเมินว่า หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญสำหรับเด็กด้อยโอกาสในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดเชียงใหม่ มีความเหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชนและสังคมหรือไม่ หลักสูตรมีความชัดเจนและสอดคล้องกับกรอบนโยบาย หลักการของการศึกษานอกโรงเรียนหรือไม่มากนักน้อยเพียงใด มีปัญหาอุปสรรค หรือความต้องการในการดำเนินการใช้หลักสูตรหรือไม่ อย่างไร ผู้วิจัยจึงเห็นความสมควรและจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องประเมินหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญสำหรับเด็กด้อยโอกาสในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านบริบท ปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการและผลผลิตของหลักสูตร เพื่อนำข้อมูลที่ได้นำเสนอต่อผู้บริหาร กรมการศึกษานอกโรงเรียนใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญสำหรับเด็กด้อยโอกาสให้มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและบรรลุตามหลักการและนโยบายของกรมการศึกษานอกโรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาและประเมินหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ สำหรับเด็กด้อยโอกาสในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะรวบรวมข้อมูลจาก

ประชากร คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญสำหรับเด็กด้อยโอกาสในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดเชียงใหม่ 4 กลุ่ม ได้แก่

1. ผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้างานสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน
2. ผู้บริหาร หัวหน้างาน และครูประจำกลุ่มสังกัดสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่
3. นักศึกษาและผู้จบหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่
4. ผู้พิพากษาและผู้พิพากษามทบ ศาลคดีเด็กและเยาวชน จังหวัดเชียงใหม่

เนื้อหา การวิจัยครั้งนี้มุ่งประเมินหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญสำหรับเด็กด้อยโอกาส ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้รูปแบบการประเมินของ Daniel L. Stufflebeam เรียกว่า รูปแบบชิป (CIPP Model) เป็นแนวในการประเมินคือ

1. ด้านบริบท (Context)
 - 1.1 เบื้องหลังความเป็นมา สภาพ ปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับหลักสูตร
 - 1.2 จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. ด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input)
 - 2.1 ผู้เรียน
 - 2.2 โครงสร้างหลักสูตร
 - 2.3 สิ่งอำนวยความสะดวกและปัจจัยสนับสนุน
3. ด้านกระบวนการ (Process)
 - 3.1 การบริหารหลักสูตร
 - 3.2 การจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล
4. ด้านผลผลิต (Product)
 - คุณภาพของผู้จบหลักสูตร

นิยามศัพท์เฉพาะ

การประเมินหลักสูตร หมายถึง กระบวนการรวบรวม พิจารณา วิเคราะห์ข้อมูลหลักสูตร ในด้านบริบท ปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการ และผลผลิต โดยใช้เกณฑ์ค่าร้อยละที่พัฒนาจากผู้เชี่ยวชาญ และเกณฑ์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความสอดคล้อง โดยปรับมาจากมาตราวัดเจตคติของ ลิเคิร์ต (Likert , 1932 อ้างใน บุญส่ง นิลแก้ว 2534 หน้า 23)

เด็กด้อยโอกาสในสถานพินิจและคุ้มครองเด็ก หมายถึง เด็กและเยาวชนที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีบริบูรณ์ จนถึงอายุ 18 ปีบริบูรณ์ ที่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง โดยตั้งใจ หรือไม่ตั้งใจ ผิดพลาด รู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือถูกบงการเบี่ยงหลังจากผู้ใหญ่ หรือเด็กที่มีอิทธิพลเหนือกว่า เป็นการกระทำที่กฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิดถูกส่งตัวไปชำระคดีความที่ศาลเด็กและเยาวชน ยกเว้นผู้ที่บรรลุนิติภาวะโดยการสมรส เมื่อผู้พิพากษาพิจารณาคดีความให้ใช้มาตรการแก้ไข บำบัดและสงเคราะห์ ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กหรือจำคุก จึงถูกส่งตัวอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กในจังหวัดหรือเขตที่ผู้พิพากษากำหนด

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หมายถึง สถานที่สำหรับแก้ไข บำบัด สงเคราะห์ และฝึกอบรมให้กับเด็กและเยาวชนที่ศาลพิจารณาให้ต้องโทษอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน รับผิดชอบในการฝึกวิชาชีพ อบรมศีลธรรม จริยธรรม มีลักษณะเป็นสถานฝึกอบรมคล้ายโรงเรียนประจำ และเป็นการสงเคราะห์มากกว่าการลงโทษ หรือการจำคุก

หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ หมายถึง หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2531 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2530 และหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ฉบับเพิ่มเติม หมวดวิชาเลือก พุทธศักราช 2540 และ พุทธศักราช 2541)

ประโยชน์ที่จะได้รับ

ผลจากการวิจัยเป็นข้อมูลในการเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน สำหรับเด็กด้อยโอกาสให้มีคุณภาพและเหมาะสมกับสภาพความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ชุมชนและสังคมมากขึ้น